

Aleksandras VANAGAS

KAIMO VARDAS STABAUNÝČIUS

Kauno rajone Babtų apylinkėje yra kaimas, kuris oficialiai vadinamas *Stabaunýčius*. Dabartinė norminė lytis tikriausiai nėra sena – tokia ji buvo rekomenduota 1974 ir 1976 m. (1:90; 2:287). Ši rekomendacija savo ruožtu paremta tuo, kad ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje sudarytoje Kauno apskrities Babtų valsčiaus vietovardžių byloje ji tokia ir buvo išrašyta: *Stabaunýčius*. Iš kur buvo imta pastaroji, neaišku, nes abécélinėje vietovardžių surinktyje iš gyvosios kalbos, kartotekoje tokios lyties nėra (3). Prieškarinėje vietovardžių norminio bei tvarkymo protokoly knygoje jos taip pat neaptikta (4:107; 5:100). Vietovardžių anketajoje 1935 m. užrašyta *Stabaunycios kaimas*, "Lietuvos apgyventos vietas" pateikia kilmininkinę lytį *Stabaunycios km.* (6:61). Pirmasis oficialus pokarinis gyvenamujų vietų sąrašas teikia tą patį – *Stabaunycios km.* (7:935). B. Kviklys rašo *Stabaunycios* kaimas, *Stabaunycios* kalno (7:352–353). Iš gyvosios kalbos dar 1960 m. užrašyta lytis *Stabaunýčios kálnas* (3).

Istorijos dokumentų duomenys palyginti velyvi: *Stabownica* 1784 m. (9), *Stabownica* 1854 m. (10:161), "Stabownica osada nad Niewiażą... o 2 w. powyżej Bobt, przystań na Niewiaży" 1890 m. (11:170), *Стаубовница* 1892 m. (12:33), *Stabaunica* (siehe *Stabownica*) 1918 m. (9). Tad būtų pamato manysti, jog pirminė lytis greičiausiai buvo moteriškosios giminės – *Stabaunycia* ar pan.

Vietovardžio kilmę bandė aiškinti B. Kviklys. Jis rašė: "2,5 km. į pietus nuo Babtų, kairiajame Nevėžio krante, išsistatęs *Stabaunycios* kaimas. Jo vardas kilęs ne nuo žodžio "stabas", bet nuo prieplaukos, *stabauti* reiškia stabdyti laivus. Seniau čia buvo uostas, kuriuo naudodavosi ir Nemuno baidokai" (8:353). Tai vienintelė man žinoma šio vardo kilmės hipotezė. Ji nėra visiškai neįmanoma, bet abejonių dėl jos kyla nemažai. Todėl tenka ieškoti kito, įtikimesnio aiškinimo.

B. Kviklio minimas žodis *stābas*, atidžiau pažvelgus, gali pasirodyti ir ne visiškai atsitiktinis. Pats B. Kviklys pateikia labai įdomią informaciją: "Buv. Babtyno (Babcinos) dvaro laukuose buvo du milžiniški mūriniai stulpai, apie 1 km atstu vienas nuo antro; trečias toks pat stulpas stovėjo kitoje Nevėžio pusėje, ant Stabaunycios kalno, prie senojo Kauno-Rygos vieškelio. Visi stulpai buvo vienodi, [...] daryti iš didelių plytų, viršus aptinkuotas, su stogelio pavidalo mūrine viršūne... Kas ir kada tuos paminklinius stulpus pastatė, neišliko žinių. Pastangos tai išsiaiškinti nebuvò sėkmingos. Vieni tvirtino,

kad jie galė būti 300 metų amžiaus ir pastatyti švedų antplūdžiui atminti; kiti, kad tai 1831 m. sukilio slapti paminklai.” B. Kvilklys priduria: ”Yra spėjiojimų, kad tai galėjo būti dar D.L.K. ir Ordino sienų ženklai. Deja, jie nepatikrinti” (8:352). Stulpai buvo plačiai žinomi, todėl nėra neįmanoma, kad galėjo būti suvokiami, gal ir vadinami, stabais. Žodis *stābas* reiškia ne tik ”statula ar koks daiktas, laikomas dievu ir garbinamas”, bet ir tiesiog ”statula; stulpas” (13:XIII 604). Todėl vietinių lenkų ar aplenkėjusių lietuvių kalboje iš liet. *stābas* galėjo būti sudarytas hibridas **Stabownia*. Jo reikšmė būtų ”stabų vieta, vieta, kur esama stabų” ar pan. Plg. liet. *vazaūnė, vazaunià* ”patalpa vežimams, rogėms....” – lenk. *wozównia*, brus. *vazoūnja* (14:II 12009), liet. *ledaūnė, ledauņià* ”vieta ledams laikyti” – lenk. *lodownia*, brus. *ledovnia* (13:VII 222; 14: I 350). *Stabaunica* būtų priesagos -ica vedinys iš **Stabownia*, kaip, pvz., greta liet. *ledaūnė, ledauņià* turime *ledaunyčia* ”ledais šaldoma vieta kam laikyti” – iš lenk. *lodownica* (13: VII 222). Taigi lenk. *lodownia* ir *lodownica* – liet. **Stabownia* ir *Stabovnica*.

Panašios darybos žinomas dar vienas vietovardis – tai Kauno rajono Pažaislio apylinkės Klebōniškio ir Vaistariškių kaimų ribose esančio lauko (dirbama žemė, 4 ha) vardas *Stabaunica*, *Stabovnica*. Liudijimų, kad čia būtų buvusi prieplauka, neturime. Tiesa, šiose vietose nežinoma ir jokių stulpų ar pan., kurie galėjo būti vadinti stabais. Tačiau turint omenyje tai, kad prūsų kalboje liet. *stābas* giminaitis *stabis* reiškė tiesiog ”akmuo” (14: II 891), būtų įmanoma teigti, kad ir liet. *stābas* galėjo turėti bendresnę ”akmens” ar pan. reikšmę. Apskritai manoma, kad lietuvių, prūsų ir latvių kalbų žodžiai (tikriniai ir bendriniai), turintys šaknį *stab-*, yra viena ryškesnių izoglosų, jungiančių visas šias baltų kalbas (18:61).

Be to, neišleistina iš akių, kad liet. *stābas* gali reikšti tiesiog ”statulą” bei ”stulpą”.

Tam tikras perdirbinys iš **Stabaunyčia* ar pan. tikriausiai yra ir Vilkaviškio rajono Alksnėnų (Pilviškių) apylinkės Jurkšū kaimo kalno vardas *Stabonyčia* (užrašytas mūsy laikais, 1972 m.).

Stabonyčios siejimas su *stabauti* ”stabdyti” kelia abejonių ir ta prasme, kad pats šis veiksmažodis daugiau iš niekur kitur nežinomas – jo nėra didžiajame ”Lietuvų kalbos žodyne”, jis neminimas nei K. Būgos, bene plačiausiai nagrinėjusio liet. *stābas* ir jo giminaičius (15:II 599–602), nei E. Fraenkelio (14), nei kity žodynų bei autoriu. Tiesa, ”Lietuvų kalbos žodynas” panašios sandaros giminiškų žodžių pateikia: *stabinti* ”stabdyti” (13:XIII 609), *stabýti*, *stābo, stābē* ”stabdyti” (ten pat, 610). Bet sunku įsivaizduoti, kad iš jų būtų įmanoma pasidaryti hibridinį daiktavardį **Stabaunia* ir *Stabaunica*.

Stabaunyčios ryšį su liet. *stābas* paremtų ir tai, jog vietovardžiai su *stab-* baltų kraštuose apskritai gana populiarūs: liet. *Stab-galé* pieva, Vandžiogala; *Stabiné* laukas, Saločiai; pelkė, Skaudvilė; *Stabiné* kaimas, Telšiai; *Stabinės* kalnas, Varniai; *Stab-u-lañkiai* kaimas, Leliūnai; pr. *Stabayn*, *Stab-e-gode*, *Stab-e-lauken*, *Stab-ingēn* (16:171–172); lat. *Staba-gals*, *Staba-pļava*, *Stabu-pļava*, *Stabu-rags* (17:313).

Idomu tai, kad kai kurie Lietuvos vietovardžiai yra apslavinti, panašiai kaip *Stabaunyčia*, hibridinės darybos: *Stabavicas* miškas, Rumšiškės;

Stabavicos pelkē, Daugai; *Stabavicos kálnas*, Alytus.

Savitōs, kiek problematiškos darybos yra Varėnos apylinkių pievos, lauko vardas *Stabaviskas* (galbūt jotvingizmas).

Iš to, kas čia pasakyta, turbūt galima daryti išvadą, kad pirminis vardo variantas, susidaręs lenky ar aplenkėjusių vietinių lietuvių kalboje, tikriausiai buvo *Stabaunica*, *Stabovnica* ar pan. Iš jo lietuvių kalboje išsirutulijo lytis *Stabaunyčia* (plg. brus. *Bistrīca* – lit. *Bistryčia*). *Stabaunicos*, *Stabaunyčios* vardu pradžioje, matyt, vadintas kalnas su minėtu stulpu. Vėliau kalnovardą perėmė netoli ese įsikūrusi gyvenvietė. Tuo turbūt galima būtų aiškinti vyriškosios giminės lyties *Stabaunyčius* atsiradimą – ir kalnas, ir kaimas yra vyriškosios giminės.

Jeigu ši *Stabaunyčiaus* kilmės versija pasitvirtintų, tuomet tektų sutikti, jog minėtieji trys stulpai pastatyti ne vėliaus kaip 1784 m., nes tuo metu dokumentuose vardas jau buvo fiksotas.

LITERATŪRA

1. *Lietuvos TSR administracinių teritorinių suskirstymo žinynas* 1, Vilnius, 1974.
2. *Lietuvos TSR administracinių teritorinių suskirstymo žinynas* 2, Vilnius, 1976.
3. Abécéline vietovardžių, surinkty iš gyvosios kalbos, kartoteka saugoma Lietuvių kalbos institute.
4. *Vidaus Reikalų Ministerijos Pavardžių ir Vietovardžių Komisijos protokoly knyga*. 1934. I. 24–1936. III. 27.
5. *Vidaus Reikalų Ministerijos Pavardžių ir Vietovardžių Atlietuvinimo Komisijos Protokolų Knigos*. 1936–1940 m.
6. Lietuvos apgyventos vietas. K., 1925.
7. Lietuvos TSR administracinių teritorinių suskirstymas. Vilnius, 1959.
8. K i k l y s B. *Mūsų Lietuva* 2, Vilnius, 1991.
9. Lietuvių kalbos instituto abécélinė istorinių vietovardžių kartoteka.
10. H o l o w i n s k i I. Telšių ir Žemaičių vyskupystės vietovardžių rankraštinius sąrašas, saugomas Lietuvių kalbos institute.
11. *Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* 11, Warszawa, 1890.
12. *Список населенных мест Ковенской губернии*. K., 1892.
13. *Lietuvių kalbos žodynas* 1–15, Vilnius, 1956–1991.
14. F r a e n k e l E. *Litauisches etymologisches Wörterbuch* 1–2, Heidelberg, 1962 t.t.
15. B ū g a K. *Rinktiniai raštai* 1–3, Vilnius, 1958–1961.
16. G e r u l l i s G. *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin und Leipzig, 1922.
17. V a n a g a s A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius, 1981.
18. Д а м б е В. Соответствия в топонимии Латвийской ССР с древнепрусским языком. — *Baltistica*. 1 priedas, 55–62, 1972.

DER DORFNAME STABAUNYČIUS

Zusammenfassung

Die erste Variante des Namens, entstandene aus dem Polnischen oder der polnisierten litauischen Sprache, war sicherlich *Stabaunica* oder *Stabovnica*. Das ist das Wort der hybridischen Bildung: aus dem lit. *stabas* "Pfosten, Säule, Götzenbild" und aus dem slawischen Suffix -*ownica* (cf. polnisch *łodownica*). Die Formen *Stabaunica*, *Stabovnica* wurden in der litauischen Sprache zu "Stabaunyčia". Aus ihr entwickelte sich später die Variante des männlichen Geschlechts *Stabaunyčius*.